Eduskunta
Lakivaliokunta

Asiantuntijakuuleminen valiokunnassa 13.5.2016 klo 9.15

HE 32/2016 VP HAAVOITTUVASSA ASEMASSA OLEVIEN KANNALTA

Maahanmuuttovirasto kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiassa ja tuo kunnioittaen esille seuraavaa:

Eduskunnan käsiteltävänä olevaa lakimuutosehdotusta pyydettiin käsittelemään haavoittuvassa asemassa olevien kannalta. Maahanmuuttovirasto keskittyy tämän vuoksi haavoittuvassa asemassa olevien turvapaikkapuhutteluun ja sitä koskevaan muutokseen, jolla rajattaisiin oikeudellista avustamista valtion varoista puhuttelutilanteessa. Haavoittuvassa asemassa siltä kannalta, että kyky tehdä selkoa riittävällä tavalla perusteista kansainväliselle suojelulle ovat usein ainakin psyykkisesti traumatisoituneet henkilöt, alaikäiset, kidutuksen uhrit, luku- ja kirjoitustaidottomat. Viimeksi mainittuja on erityisesti Afganistanista ja Somaliasta tulevissa hakijoissa ja yksittäistapauksia on muistakin lähtömaista. Lisäksi mahdollisesti ihmiskaupan uhriksi joutuneet ovat usein haavoittuvassa asemassa ja mahdollisesti käynnissä olevien eri prosessien - rikostutkinta, auttaminen, turvapaikkatutkinta - vuoksi heillä voi olla korostunut tarve oikeudelliseen avustajaan.

Aluksi Maahanmuuttovirasto haluaa tuoda esille lähtökohtansa asiassa. Maahanmuuttovirastolla on selvittämisvelvollisuus asiassa. Virastolla on tarve hankkia tietoa hakijan asiasta niin, että asiassa voidaan tehdä oikea ratkaisu. Hakijalla on asiassaan myötävaikuttamisvelvollisuus. Maahanmuuttovirastolla on voimakas intressi saada riittävät tiedot hakijan asiassa ja näin ollen siitä huolehtiminen, että avustajan tarpeessa olevat hakijat saavat sellaisen puhutteluunsa, on Maahanmuuttoviraston intressissä.

Maahanmuuttovirastolla on näin ollen intressi tunnistaa tilanteet, jolloin puhuttelun sujumiseksi ja sen tarkoituksen täytymiseksi on tarpeen, että hakijalla on avustaja.

Turvapaikkahakemus jätetään poliisille tai rajavartiolaitokselle. Parhaimmassa tapauksessa jo tässä vaiheessa tulee esille, että henkilö on haavoittuvassa asemassa oleva henkilö, joka tarvitsee avustajaa turvapaikkapuhuttelussa. Jos tällaista käy esille, hakemuksen vastaanottanut virkamies kirjaa huomionsa vireilletuloasiakirjoihin, joihin Maahanmuuttovirasto tutustuu turvapaikkapuhuttelun ajankohtaa selvitettäessä.

Turvapaikkahakemuksen jättämisen jälkeen hakija majoitetaan vastaanottokeskukseen. Lapsille on omat, erityiset vastaanottokeskukset. Joutsenon vastaanottokeskus on erikoistunut ihmiskaupan uhrien ja muiden haavoittavassa asemassa olevien auttamiseen. Usein haavoittuvassa asemassa oleminen ja siitä johtuva tarve oikeudelliseen avustajaan puhuttelussa käykin esille vastaanottokeskuksessa, jossa hakija kohtaa vastaanottokeskuksen henkilöstöä, jotka ovat sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuksen saaneita ammattilaisia.

PL 18, 00581 Helsinki
puh. 0295 430 431
faksi 0295 411 720

PB 18, 00581 Helsingfors
tfn 0295 430 431
fax 0295 411 720

P.O. Box 18, FI-00581 Helsinki, Finland
tel. +358 295 430 431
fax +358 295 411 720

Maahanmuuttovirasto järjestää vastaanottokeskusten henkilökunnalle säännöllisesti täydennyskoulutusta. Vastaanottokeskuksen henkilöstöllä on osaaminen ja asiantuntemus tunnistaa haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt. Vastaanottokeskuksen työntekijät ilmoittavat hakijan haavoittuvasta asemasta Maahanmuuttovirastolle, joka ottaa asian huomioon turvapaikkapuhuttelua järjestäessään.

Maahanmuuttoviraston suorittamassa turvapaikkapuhuttelussa selvitetään hakijan perusteet häneen kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan kohdistuneesta vainosta tai muista oikeudenloukkauksista ja niiden uhkista.

Joskus käy niin, että psyykkisesti traumatisoituneet huomataan vasta puhuttelutilanteessa, kun henkilö käy läpi vaikeita elämässään tapahtuneita asioita. Tällöin tarvittaessa puhuttelu keskeytetään, varataan uusi puhutteluaika ja varmistetaan, että hakija saa avustajan mukaan. Avustajalla on käytännön merkitystä esimerkiksi siinä, että voidaan sopia lääkärintodistuksen toimittamisesta Maahanmuuttovirastolle, jos hakija on joutunut kidutuksen tai muun väkivallan kohteeksi. Psyykkisesti traumatisoinut henkilö ei välttämättä pysty ottamaan vastaan tällaista tietoa ja etenkään itsenäisesti hoitamaan asiaa.

Maahanmuuttovirasto nostaa esille joitakin esimerkkejä. Hiljattain turvapaikkapuhuttelussa oli harvinaisemmasta lähtömaasta oleva hakija, jonka puhuttelu jouduttiin keskeyttämään, koska hakijan henkinen tila ei sallinut puhuttelun jatkamista. Hakija oli sekava ja aggressiivinen. Tällä hakijalla oli kyllä avustaja, mutta hän ei osallistunut puhutteluun. Usein miespuoleiset hakijat, jotka ovat joutuneet kidutuksen tai raiskausten kohteeksi tarvitsevat avustajan puhutteluunsa asian selvittämistä varten. Virastolla on kokemuksia siitä, että naispuoleiset raiskauksen tai raiskauksien uhriksi joutuneet hakijat pystyvät käymään vaikeat ja sensitiiviset kokemuksensa läpi puhuttelussa ilman avustajaa, vaikka sinänsä olisivat haavoittuvassa asemassa olevia. Mikään sääntö tämä ei kuitenkaan ole ja kunkin hakijan yksilöllinen kyky tehdä selkoa kansainvälisen suojelun tarpeeseen liittyvistä asioista otetaan huomioon arvioitaessa mahdollisuutta jatkaa puhuttelua.

Esimerkkinä haavoittuvassa asemassa olevasta hakijoista ovat vammaiset. Vasta puhuttelua varattiin kuuromykälle afganistanilaiselle naiselle, joka tuli Suomeen veljensä kanssa. Hän ei osaa mitään varsinaista viittomakieltä, mutta on oppinut tavan kommunikoida veljensä kanssa. Tällaisen hakijan puhuttelu vaatii erityisjärjestelyjä ja kun todennäköisesti veli otetaan mukaan puhutteluun, on jollakin tavalla pyrittävä varmistamaan, että veli on hakijalle turvallinen henkilö ja ettei sisarusten tilanteeseen liity perheväkivaltaa.

Alaikäisten hakijoiden puhutteluista on sellaisia huomioita, että vaikka lapsella olisi avustaja edustajan lisäksi, eivät avustajat yleensä käytä puheenvuoroja puhutteluissa. Tähän ehkä vaikuttaa se, että Maahanmuuttovirastossa lapsia puhuttelevat asiaan erikoistuneet virkamiehet ja alaikäisien puhutteluja on aikaisemmin kehitetty hyvin aktiivisesti muiden ammattilaisten kanssa.

Myös muiden haavoittuvassa asemassa olevien puhutteluun on virastolla koulutusta. Virkamiesten perehdyttämisessä ja kouluttamisessa käytetään Euroopan turvapaikka-asioiden tukiviraston EASOn koulutusmoduuleita. Normaalin puhuttelumoduulin jälkeen virkamies voi suorittaa erityisen haavoittuviin keskittyvän moduulin. Myös alaikäisten puhutteluun on oma koulutusmoduulinsa.

Kun puhuteltava on haavoittuvassa asemassa, puhuttelulle varataan usein tavallista pidempi aika. Puhuttelussa pyritään luomaan luottamusta, jotta hakija uskaltaa

kertoa viranomaiselle myös vaikeista tapahtumista. Haavoittuvassa asemassa olevan puhuttelussa tärkeää on erityisen ymmärryksen osoittaminen hakijan tilannetta ja siitä puhumista kohtaan, huomion kiinnittäminen kysymysten muotoiluun hakijan yksilöllisen tilanteen kannalta, puhuttelijan sukupuolen huomioiminen seksuaalista väkivaltaa kokeneiden hakijoiden kohdalla, jos esimerkiksi raiskatun miehen on helpompi puhua asiasta miehelle tai naiselle. Puhuttelulle varataan myös tavallista pidempi aika. Puhutteluissa pidetään myös taukoja, jos vaikuttaa siltä, että hakija haluaa hengähtää. Näin menetellään myös niin sanotuissa normaalipuhutteluissa.

Lopuksi Maahanmuuttovirasto tuo esille, että tämä lainmuutos tarkoittaisi entistä tehostuneempaa haavoittavassa asemassa olevien tunnistamista asian alkuvaiheissa; hakemuksen jättövaiheessa poliisissa ja rajavartiolaitoksessa, vastaanottokeskuksessa sekä Maahanmuuttovirastossa, koska avustajan varmistaminen sen tarpeessa olevalle on yksi edellytys puhuttelun järjestämiselle.

Ylijohtaja Jaana Vuorio

Johtaja Hanna Helinko

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Maahanmuuttovirasto 12.05.2016 klo 12:44. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.